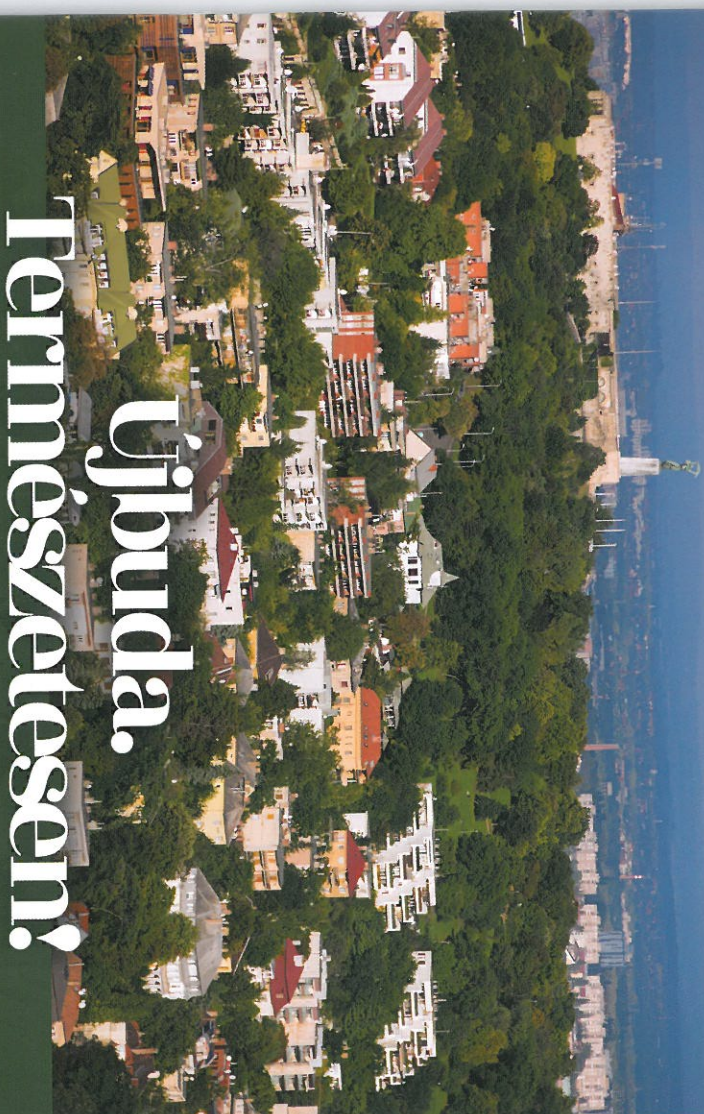

Újbuda értékei **2.**

Újbuda.
Természetesen!

Újbuda. Természetesen!

Tisztelt Olvasók, kedves Újbudaiaik!

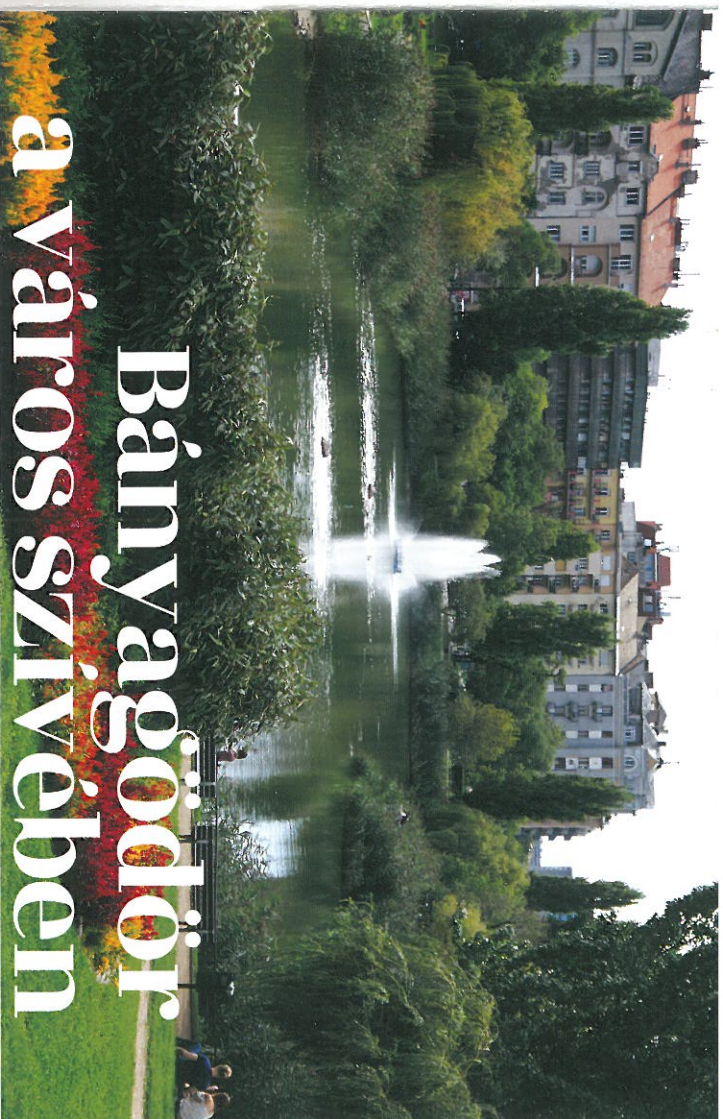
A XI. kerület, ha önálló városként tekintenénk rá, népessége szerint Magyarország ötödik legnagyobb települése lenne, számos értékkel, legyen szó a természeti vagy az épített környezetről. Ezeket az adottságokat együttesen, a maguk teljességében kell látni és értémezni. A körülöttünk lévő „kincsek” azonban sokszor észrevétlenek maradnak. Gondoljunk csak a Sas-hegyen termő kövér daravirágra vagy a budai nyúlfarkfűre. Sokan talán ebből a fűzethől ismerkednek meg velünk, holott védett és igazán értékes növényekről van szó.

Az értéket a természeti környezet esetében az egyediség, az ökológiai státusz határozza meg. Eppen ezért könnyen lehet, hogy néhányunk megijed a 2012-es év hullőjétől, a lábatlan gyilkótól, vagy a 2013. év kétéltűjétől, a barna ásbóbakától. Ezek az élőlények környezetünk fontos és értékes részei. Felelősek vagyunk abban, hogy odafigyeljünk rájuk, és megakadályozzuk a városi környezetből való kipusztulásukat, ritkulásukat.

Őszintén bízom benne, hogy ez a kiadvány a számos hasznos és érdekes információjával, nagy tudásanyagával a felnőtt és gyermek olvasóinkat egyaránt lenyűgözi majd. Célunk, hogy minél többet tudjanak meg Újbuda természeti kincseiről, hiszen csakis így lehetünk eléggé elkötelezettek a természet védelmében.

Tiszteljük és óvjuk környezetünket!

Dr. Hoffmann Tamás
Újbuda polgármestere

Bányagödör a város szívében

Újbuda városképének egyik meghatározó eleme a véletlen folytán keletkezett: 1870-től termeltek ki itt agyagot a környéki téglagyárak ellátására. 1880-ban egy nyári hétvégén nem a hosszanti bővítéssel, hanem a bányagödör mélyítésével próbálták a kapacitást növelni. Ekkor tört be a talajvíz, nemsokára a bányát végleg be is zárták, majd lassan benépesült a környék.

Tehát a Feneketlen-tó mesterséges állóvíz, bányató. Vízét nem táplálja felszíni vízfolyás, nem is ered belőle felszíni vízforrás, ami vizét elvezetné. Vízutánpótlása kizárólag az azt övező parkból származó csapadékból és a talajvízből származik. Legnagyobb mélysége egy 2009-es felmérés alapján 4,6 méter, tehát koránt sem mondható „feneketlennek”.

Ez 1938-ban 6-7 méter volt. A mai és az akkori adatok különbsége az évtizedek során lerakódott vastag iszaprétegen keresendő. A mederben található üledék mennyisége megközelíti a 8 ezer m³-t. Az üledékben meglévő pirit kénsavvá oxidálódik. A dolomit tartalmú úgynevezett kiscelli agyagban lévő magnéziummal a kénsav reakcióba lép, így magnézium-szulfát keletkezik. Innen származik a tó természetes eredetű keserűvize.

Figyelemre méltó a kloridion koncentráció magas értéke is. Ez összefüggésbe hozható a környék közútjainak évtizedeken át tartó téli sózásával.

A sok évtized alatt a tó fenekén méteres szilárd és felette ennél nagyobb mennyiségű lebegő iszapréteg alakult ki. Az iszap bomlása folyamán, a függőleges vízmozgás hiánya miatt az alsó vízrétegben krónikus oxigénhiány uralkodik,

mérgező kén-hidrogén és ammónia szabadul fel. Az iszapban felgyülemelő foszfor és nitrogén vegyületek siettetik a tó eutrofikációját, előregedését.

A tó iszapja több mint 8 tonna nitrogén-vegyületet és 5 tonna kötött foszfort tartalmaz. Az 1982-es halpusztulás jelezte a tó vízminőségének romlását, melynek javítására 1985-ben egy szökőkutat és két levegőztető készüléket helyeztek üzembe. Ezek nagymértékben javították a vízminőséget, azonban hosszú távú megoldás csak az iszap eltávolításától várható. Ezt a 2008-ban bekövetkezett újabb halpusztulás is visszaigazolta.

A Feneketlen-tó jellemző sajátossága a viszonylag nagy vízmélységből adódó rétegzettség. A felső réteg fizikai, kémiai, biológiai tulajdonságai az év jó részében különböznek az alsó régiótól. Az felső, átvilágított rétegében megy végbe a fotoszintézis, míg az alsó, sötét réteg a bakteriális lebontás színtere.

Ha hirtelen következik be az őszi lehűlés, akkor az alsó, melegebb, kénhidrogénes, oxigénhiányos réteg gyorsan a felszínre emelkedik. Azt úgy nevezzük, hogy „a tó felfordul”. Ekkor ott hirtelen oxigénhiány keletkezik, mely elpusztítja az ott lévő élővilágot, különösen a halállományt. Ha a lehűlés fokozatosan megy végbe, a rétegek keveredése is lassabb, így a felszíni réteg algáinak életműködése képes kompenzálni az oxigénelvonást.

A Feneketlen-tó szegélyét nád és keskenylevelű gyékény határolja. A fák közül a zöld juhar, az enyves éger, az ezüstfa, a fűz és nyárok jellemzőek. A zavarást tűrő, lágyszárú növények közül a szőrös disznóparéj, a fekete üröm, a katángkóró, a csomos ebír, valamint az angolperje, a nagy csalán és a nagy útifű említenő. Mocsaras élőhelyek itt nem alakulnak ki, de említhetjük a rozsnok,

a mocsári sás, a rókasás, a szittyó, a vízi pessérce, és a vízi csillaghúr előfordulását. A hínármövenyzet sem jellemző. A tó vízháztartása, ökológiai labilitása mára már nem teszi lehetővé a halgazdálkodást. Mindössze ezüst kárász, naphal és aranyhal kerül elő. Kis számban a korábbi halleteleptések eredményeként előfordulhat ponty és amúr is.

A tó kétélitűekben gazdag. Elsősorban a tavi béka és a kecskebéka alkotja az állományt. A hullók közül a tóban a védett mocsári teknős és ékszerteknősök élnek. Ez többi esetében azonban rá kell világítanunk egy égető problémára. Az ékszerteknős a világ száz leginvazívabb fájának listáján foglal helyet. E faj tömeges megjelenése komoly veszélyt jelent az egyetlen őshonos teknősfajunkra, a mocsári teknősrre.

A budai pest

A pest szó alatt elénk barlangot értettek. Amennyiben a település névadásának oka egy barlang volt, akkor a Pest helynév a budai oldalon lévő Tabán, azaz a középkori Kelenföld környékére vonatkozhatott. A barlangjairól is ismert egykori Kelen-hegy ma Gellért-hegy néven ismeretes. Budapest egyik leglátványosabb sziklatömbje 235 méter magas. Egy hegynyulat tagja melynek része a Sas-hegy, és a budaiorsí hegyek is. Anyaga a földtörténeti középkor felső triász időszakában, 200 millió éve képződött dolomit. Az akkori tengerből három millió éve emelkedett ki, és töredezett össze. Ekkor keletkeztek a hóforrások is, amelyek a Gellért, a Rudas és a Rácz fürdőket táplálják. A barlangok a törések és a hévizes kioldódások segítségével jöttek létre. Leghíresebb a mesterségesen bővírt Szent Iván-barlang, amely

ma a pálos rend kápolnájának ad otthont. A Gellért-hegy természetvédelmi oltalom alatt áll. A Dunára néző meredek hegyoldal még őrsi természetességét. A Dunát sok madárfaj követi vonulása során. Ekkor találkozhatunk a hegyen Európa egyik legtitesebb madarával, a királykával. A nem vonuló fajok közül megfigyelhetjük az énekes rigót, a kispocsalp fűzike is megtelepszik minden évben a sűrű bokrosokban. Téli vendég a kopár sziklafelzártnak kedvelő havasi szürkebégy, amely hazánkban csak néhány helyen fordul elő rendszeresen. A hegy botanikai értékei a folyamatos pusztulást követően sokat veszítettek jelentőségükből, de a természetes növénytakaró mára kis foltokban megmaradt. Tavasszal az odvas és ujjas keltikék néhol szinte teljesen elborítják a talajt. A keleti falkvésű sziklagyepeken élő fokozottan védett sárgás habszegfű hazánkban csak innen ismert.

A hegyi terye pedig a déli oldal sziklakibúvásain fordul elő.

Budapest egyetlen szikés pusztaja

A Budaiorsí repülőtérről és az Egerút környékén található egy látszólag elhanyagolt, kihasználatlanul tűnő térség, amely vizsont talaját, vizet, élővilágát tekintve egyedülálló.

Ez az 1982-ben alapított, helyi védettségű Kőérberki szikes rét Természetvédelmi Terület. Egykori gazdája 1862-ben itt ásatott kutat. A kinyert vizet azonban keserű íze miatt „sem ember sem állat nem tudta inni”. Saxlehner András posztókereskedő vizsont vizsgálatokat végeztetett, s felfigyelt a víz értékes ásványi tulajdonságait. Kiepítette a forráskutakat környékét és Hunyadi János néven forgalomba hozta a nátrium- és magnézium-szulfát tartamú keserűvizet, mely a hashajtó gyógyvizek közül a legismertebbé lett. A szomszédos telteken kiemelt vizet mások Ferencz József néven hozták forgalomba. A 6-8 méter mélyen lévő glaubersós

ásványvízkészlet nemzeti kincs. Tulajdonképpen talajvíz, ezért bármely felszíni szennyezés fokozottan veszélyezteti azt. Régebben a rétet tehenekkel és kecskékkel intenzíven legeltették, vagy kaszálásal tartották fenn. A rétre jellemző értékes sziki növénytakaró a talajvízben feloldult ásványok hatására jelent meg. Fennmaradásához az emberi tájhasználat is hozzájárult. A rétet nem csejésedett el, nem alakultak ki facsoportok. A mára megmaradt társulások átalakulása folyamatos. A rétre a „kiédesedés”, a kiszáradás jellemző. A felszíni vizeket összegyűjtő árokrendszer hatására mind mélyebbre került a talajvíz, ezáltal csökkent a felszíni só koncentrációja. Sajnos megindult a csejédesedés és a spontán erdőszűlés. Persze ez megfélelítő területkezeléssel még visszazorítható.

A Rupp-hegy kincsei

Ez a védett terület a Budáról Dél-Budáig húzódó Csiki-hegység vonulatának tagja. Egy szigethegy, mely egyike Budapest azon területeinek, ahol az egykor összefüggő száraz- sziklagyepi természetes növénytakaró maradvá-

nyai máig megőrződtek. A Rupp-hegy a botanikusok kedvelt kutatási területe. 1688-ban érkezett Budára és alakított gazdaságot Pösinger Ferenc, aki a névadója a mai Pösingermajor városrészenek.

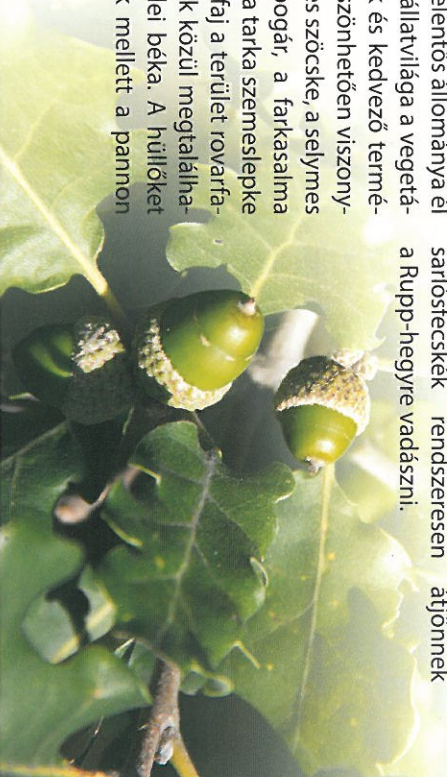
Itt emelkedik ki a 258 méter magas triázi dolomit alapkőzetű, budai márgával takart hegy. A múlt századokban a hidrotermális hatásokra elbomlott dolomitot piktortéglá néven falfestékek segédanyagaként bányászták. Ezek az üregek még ma is megtalálhatóak.

Növényzetét a betelepített erdei fenyves kivételével természetes növény-társulások jellemzik. A dombon főként berkenyék, mészkedvelő molyhos tölgyesek és sajmggyes karszobkorerdők tenyésznek. A Rupp-hegy 38 védett növényfaj élőhelye. A legfőbb ér-

ték az orchidea állomány. A lágyszárúak közül megtalálható a tavaszi hérics, a nagy ezerjófű, de él itt magyar gurgolya, fekete kökörcsin, fehér madársisak, csillagos őszirózsza, magyar bogáncs, magyar repcseny, és homoki vértő is. A karszobkorerdők jellegzetes faja a bíboros kosbor. Nyár elején látható a fűtös homoklilium több mint száz töves állománya, és a sárga koronafűt. A tarka imolának is jelentős állománya él a hegyen. A terület állatvilága a vegetáció sokszínűségének és kedvező természeti állapotának köszönhetően viszonylag gazdag. A nyerges szöcske, a selymes futrinka, a szarvasbogár, a farkasalma lepke, a gyászlepke, a tarka szemlepké csak néhány védett faj a terület rovarfaunájából. A kételtűek közül megtalálható a leveli és az erdei béka. A hullóket a fali, és fürgé gyík mellett a pannon

gyík és a rézszikló képviseli. A közeli nagyobb, összefüggő erdőségekből a városi életkörülményeket amúgy nehezen tűrő, kevéssé urbanizálódott madarak is előfordulnak, mint a csilpcsalpfüzike, a fülemüle, az örvös légykapó, a rövidkarmú fakusz, a barát-poszáta és a sárgarígó.

Megjelenik a karvaly és az egerészölyv is. A gazdagréti lakótelepen fészkelő sarlósfecskék rendszeresen ájtóznak a Rupp-hegyre vadászni.

Mitől kék a Kék-tó?

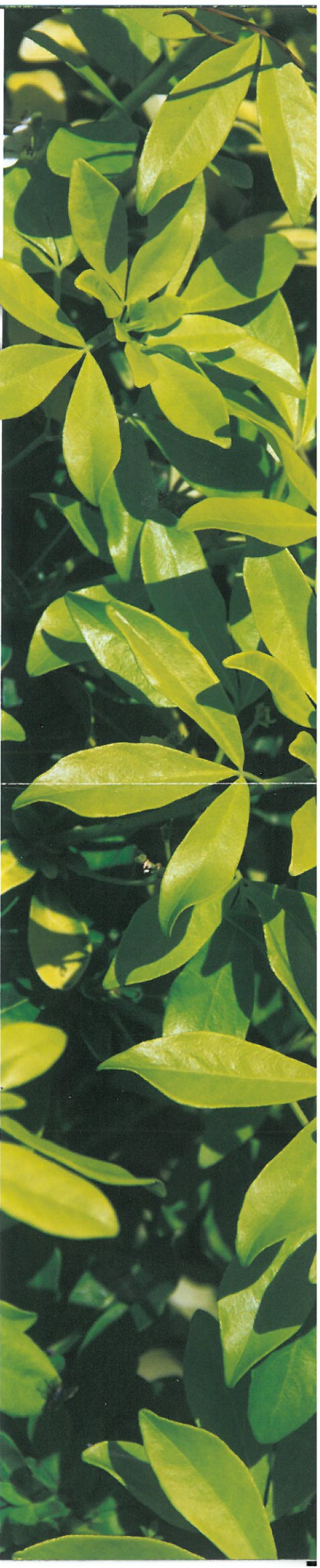
Van egy tó Kelenvölgyben, amely általában zöld színű, de mégis Kék-tó a neve. Az 1930-as évektől Kőbányán működött a Pulay-család téglagyára, melyhez az alapanyagot, az agyagot az itteni külszíni bányák adták. A bányagödörök közül csak ez maradt meg, a többit feltöltötték a másodlagos világháború után a romokból származó törmelkekkel. A víz forrását a talajvíz és a csapadékok biztosítják. A környéken a magas talajvízszint miatt kavicságyas csatornahálózatot építettek ki, amely elszívárogtatja a vizet. Ez, valamint a tavat körülvevő nyárfák vízpárologtatása időszakosan jelentősen csökkenti a vízszintet. A párolgási veszteség évente 2-3 ezer köbméter, mely vízutánpótlással biztosítható. A tó legnagyobb mélysége hat méter. Kezelője a nagyjából negyven tagú, zömmel kerületi nyugdíjasokból álló Kelenvölgyi Kék-tó HITEKA Horgász Egyesület. Sport- és hobbihorgászat zajlik itt, mert másnak a tó,

mérete okán nem alkalmas. A tóban pontyharcra, kárász, amúr és csuka él. Az egyesület kizárólag pontyot telepít, a többi faj vagy a pontyszállítmánnyal véletlenül kerül be a telepítéskor, vagy a vízimadarak uszonyaikra tapadva „telepítenek be” ikrákat. Ez a tó újraterelítést intenzív víz, mely kívánja az újratelepítést évi három alkalommal. Évente 10-15 mázsa halat telepítenek. Egy 0,6 hektáros tóba, mint ez, egy alkalommal öt mázsnál többet nem szabad beengedni. Az élőhely eltartó képessége ennyit enged. A tó körülkerítése az életbiztonság, az üzembiztonság szempontjából előírt kötelezettség. Azért veszélyes

bányatavakban fürdeni, mert a vízmélység függvényében radikálisan változhat a víz hőmérséklete. A közeli Fogócska utcai iskolából rendszeresen járnak ide csoportok és rajzórát tartanak itt a gyerekeknek. A gyermeknapon is mindig van valami esemény, az óvodásoknak pedig rendszeresen környezetismeretet tanítanak. De hogy

miért kék a Kék-tó, annak két oka lehet. A bányászat felhagyása után „vitziszta”, kékes színű lehetett a tó. A másik ok, amikor a halak veremelnék, azaz a téli időszakban hibernált állapotban, a tó alsó régiójában „pihennek”, akkor a víz szerves anyagforgalma lelassul, az eutrofizációs folyamat leáll és a víz tisztának mutatja magát.

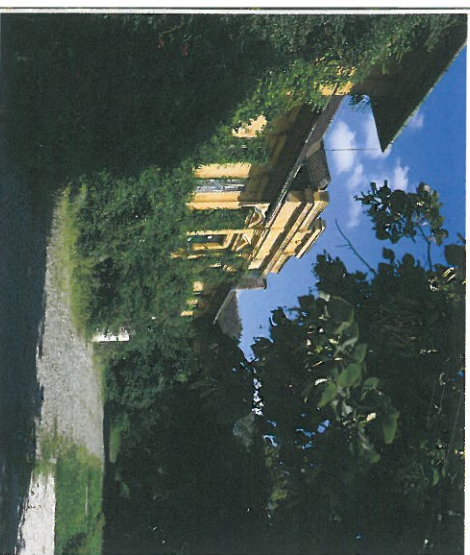

Arborétum

A Budai

Több mint 120 éves története van annak a szisztematikus parképítési folyamatnak, melynek eredményeként mára oktatási, kutatási és ismeretterjesztési célú gyűjteményes kert alakult ki. A Corvinus Egyetem arboretumának jelmondata: „Zöld sziget a rohanó város szívében”.

A Ménései úttól északra lévő terület a Felső Kert. Ez az arboretum legidősebb része. Az 1874-es floxéra vész után felhagyott szőlőskertek helyén alapította meg Entz Ferenc Kertészeti Tanintézetét. Az első növényeket, csaknem ezerféle fát és cserjét és kilencven évelő fajt 1893-tól kezdtek telepíteni. Az itteni fák egy része, példáulul néhány tölggy, díó, platán, páfrányfenyő több mint 110 esztendő. Jóval fiatalabb a Ménései és a Villányi út közötti Alsó Kert. Növényeit az 1960-as évektől kezdtek ültetni. Az új telepítések a Felső Kerttel ellentétben nem a növényrendszertan logikáját követik, hanem a fajok környezeti igényeit vették figyelembe. Ez az esztétikus, park-szerű elrendezésre is tágabb lehetőséget nyújtott. A közel 9 hektár területű arboretum jelenleg 1640 fászfű és 250féle évelő dísznövénynek, valamint több száz hagymás virágnak ad otthont. Az ország egyik leggazdagabb gyűjteménye.

Kiemelkedő dendrológiai értékei, környezetvédelmi jelentősége, és a magyar kertészeti felsőoktatásban betöltött fontos szerepe okán 1975 óta helyi jelentőségű természetvédelmi terület.

Az Alsó Kert kiemelkedő értékei a díszcserje-, és az orgona gyűjtemény, valamint a fenyves tisztás, melyet a Madárbarát Kert bemutató táblái szegélyeznek. Az itteni mesterséges tóban 70féle vízi és mocsári növény él.

A Ménései úti támfal igazi mediterrán mikroklímát teremt, melyet a füge és a ciprusfélék kedvelnek. Az arboretum nyitva tartási időben díjtalanul és szabadon látogatható. Az arboretum természetes élővilága védett, ezért látogatásunk során mindig tartssuk be a látogatási szabályokat.

Újbuda egyetlen természetes vízfolyása

A Hosszúréti-patak, vagy más néven Kő-ér nevét az eredési helyének közepében húzódnó nagy lapályról, illetve a Kőérberek városrészéről kapta. A patak Dél-Buda és környéke csapadékvízének egyik levezetője, természetes vízfolyás. A Torbágyi-erdőben ered, táplálja a Törökballinti-tavat, majd a XI. kerület és Budapest érintésével a Dunába torkollik. Mellékág csatlakozik bele Budakesztről, Budaörsről, Törökballintról és Diósról. 114 km²-es vízgyűjtő területe viszonylag kicsi, ezért a rövid idejű, intenzív csapa-

dék nagy terhelést okoz. Az áradások megelőzése érdekében volt szükség a patak egyes szakaszain mederrendezési munkálatokra. Ezek célja a vízszállító képesség növelése, a mederbiztosítás, a szabad lefolyást akadályozó közművek, műtárgyak átépítése.

Fontos szempont a kisvízfolyások biológiai sokféleségének megőrzése. Az ezt szolgáló revitalizációs munka célja a természetközeli állapot visszaállítása. A patak útja hol talajba vájt ter-

mészetes mederben, hol betonágypban, szűkebb-tágabb keresztmetszetben és a legkülönbözőbb részük által határolva változatos élőhelyeken vezet keresztül. Budapest határától az eleinte fűzrel és nyárral szegélyezett enyhén kanyargós szakasz a Tóváros előtt kiszélesedik, nádas, mocsaras élőhely alakul ki, majd a víz tisztítását célzó meanderező, azaz kanyargós vonalvezetés után éri el a harmas törendszert.

A mocsári növényzetre jellemző fajok, a héjakút mácsonya, a mocsári aszat, a mocsári tisztessű, a réti fűzény, a borzas fűzike, valamint a tavi sóska és a mocsári zsurló gyakori. Az állatok közül mocsári

béka, illetve varangy fajok nagy számban fordulnak elő. Tökés réce családokat és szákmányra leső szűke gémekeket mindig láthatunk itt. Kőérberekől lefelé a patakmeder beszűkül, a torkolat felé beton műtárgyak között folyik.

Az Újbuda értekel fizet 1. számú kiadása - amely a Kamaraerdő tanösvényről szól - férfélményesen átvethető a Polgármesteri Hivatal Környezetvédelmi Osztályán (XI. kerület, Zombolyai út 4.)

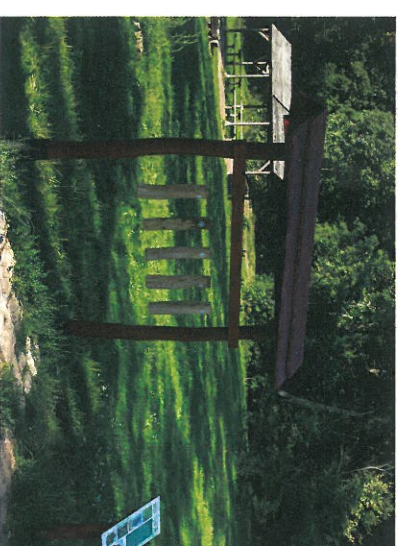
Zölderdő, kerékerdő

Az erdő Magyarország egyik legnagyobb turisztikai attrakciója, nem is gondolnánk, évente 10 milliószor látogatják. „Fedezd fel az erdőt az erdészekkel!” ez a mottója az évente megtartott Erdők Hete című rendezvénysorozatnak. Célja az, hogy az erdészek közelebb hozzák az erdőt a társadalomhoz. Újbuda nagyjából 210 hektárt kezel a Pilsí Parkerdő Zrt. Ezek jellemzően cserföldy és kocsánytalan tölgy alkotta állományok, alapvetően száraz termőhelyeken. Nagy számban vannak jelen kőrös és juhar fajok is. A cserjesztíben a csereszömrő,

az orgona, a bodza, a galagonya, a gyepürőzsa és a kecskerágó tömeges. Ahhoz képest, hogy egy nagyváros által körülvett terület, viszonylag nagy fajgazdagságot mutat. Az itteni erdők kevésbé a természetvédelmi értékek miatt jelentősek, hanem rekreációs, pihenőerdő funkciójuk kiemelkedő. Ami külön értéket jelent, az az erdő aljnövényzetében élő lágy szárúak, virágos növények sokszínűsége és a hozzájuk kapcsolódó fajgazdag állatvilág. Újbuda legnagyobb össze-függő erdeje a Kamaraerdő. Az erdészet tízévente alapos állapotfelmérést végez,

ez alapján készíti a gazdálkodást megvalósító erdőterv. Termőhelyi adottságok, így az alapkőzet, a talaj, a domborzat, az éghajlati viszonyok szerint erdőtervek vannak kijelölve. Ezekben belüli vannak erdőrészek, melyek már a faállomány életkori, egészségi viszonyait is figyelembe veszik.

A XI. kerületben tarvágás helyett legtöbb-ször felújító vágást alkalmaznak. Ilyenkor az idős fák kerülnek ki a társulásból, hogy a fiatalok fényhez és térhez jussanak. Ez azt jelenti, hogy folyamatosan egy-egy fát, facsoportot termelnek ki, hogy megújítsák az erdőt. Ez egy fokozatos, 10-40 éves ciklusban végrehajtható feladat. A Kamaraerdőre jellemző tölgyes példáiul fényigényesek. A cél, hogy a 80-100 éves idős állomány ne árnyékolja a felnövekvő generációt. Az erdészet a természetes erdők fenntartását tartja szüksegesnek,

azt, hogy a társulások maguktól újuljanak meg, az idős fák saját magjukból nőjenek a csemeték. Ültetés a fiatalost érintő kár, például aszály esetén jellemző, vagy az idegenhonos állomány irtását követően történik. Az egyik legfontosabb feladata az erdészetnek, hogy ismerje az erdőt.

Az erdészházak hálózatát, melynek része Kamaraerdőn a Nagy-réten lévő is, annak idején úgy alakították ki, hogy a terület egy nap alatt bejárható legyen. Az erdészet csak akkor tudja megőrizni az erdőt, ha az erdő is meri azt. Az erdőkezelés nem konfliktusmentes. Legnagyobb probléma a szemét, amely nagy mennyiségben a csoportos rendezvények után jellemző. A turisták által otthagyt hulladék tapasztalatunk alapján egyre kevesebb. Viszont az erdőszéleken illegálisan lerakott kommunális hulladék szinte már ipari mértékű. A másik neurálgikus pont a közlekedésből adódik. Az erdő látogatói, legyen az gyalogos, de főleg kerékpáros, konfliktushelyzetet teremtenek, nincsenek egymásra tekintettel.

A velünk élő Duna

A rakpart, a hidak, az ismétlődő árvizék, azaz a Duna, a mindennapi életünk része. A jelenlegi várasképet a 19. század végén kezdődött mederszabályozási munkák alakították ki. Lágymányos Budapest egyesítésekor, 1873-ban még mocsaras, vízenyős terület volt, a műegyetem épületei helyén még a Duna hullámozott. A Kopaszi-gátat 1870 és 1875 között alakították ki. Megépítése után egy a Dunától elzárt, vízzel borított törend-

szert alakult ki, amelyet a 19. század végén többnyire a fővárosi építkezéseknél kitermelt talajjal töltöttek fel. A feltöltés után épülhetett fel 1902-1909 között a József nádor Műegyetem. A folyam szabályozásának műszaki munkálatai megtervezéséhez természetesen részletes adatokra volt szükség. A helytartótanács rendelkezésére 1823-ban megindították az úgynevezett dunai mappációt, amely a folyam pontos helyszínrajzára,

mélységére, sebességére, vízszíneinek esésére és ingadozására, a jég és hordalék viszonyaira terjedt ki. Ennek keretében kezdték el a rendszeres vízállásészlelést, és állították fel a budai vízmércét. A Petőfi hídön állva 1216 km-re vagyunk a fekete-erdei forrástól és 1644 km-re a fekete-tengeri torkolattól. A folyó szélessége a Gellért-hegy alatt 285 méter. Esése a budapesti szakaszon átlag 7-8 cm/km. A felszínen mérhető folyási sebesség vízhozamtól függően 2-9 km/óra. Budapesten a Duna átlagos vízhozama 2340 m³ másodpercenként.

A 750 méter hosszan a Dunába nyúló Kopaszi-gát artéri vegetációja mára általuk. Helyére épületeket emeltek, illetve parkokat létesítettek. Bár a gáton tájépfésztilleg igényes épített zöldfelület alakult ki, de az eredei artéri növényzet nagy része megsemmisült. Azért megmaradtak olyan famatuzsálemek, fekete és fehér nyárák, amelyek méretei Budapestben egyedülállóak, s csupán az Óbudai-sziget artéri galériaerdőben, valamint a nagytétényi Duna-parton fordulnak elő hasonló méretűek.

Az öböl az átalaktás ellenére is igen gazdag élővilággal rendelkezik. A halak jellemzően a Dunával határos területet részesítik előnyben, ahol a víz keletlen átkeveredik. Három védettfajiselőkerült

innen, a nyúldomolykó, a tarka géb, valamint a tuskás pikó. Madárvilágára elsősorban a tisztes kötődő fajok jellemzőek. A kilencvenes évek első felében még költött itt a kis lile. Örömteli, hogy néhány év „kihagyás” után újbóli jelenlétét sikerült ismét regisztrálni. Egyéb Budapestben ritka partimadarakat is megfigyelték, például a hazánkban nem fészkelő havasi partfutót. Az öböl rendszeres látogatói sirályfélék. A közelmúltban kihelyezésre került egy az énekmadarak megtelepedését elősegítő odútelep, amely a jövőben várhatóan tovább gazdagítja az öböl és környékének élővilágát.

Dunai érdekesség a Szabadság-híd közelében a Gellért-hegy lábánál nagyon alacsony vízálláskor felszínre bukkanó Ínség-szikla. Az általában vízzel fedett sziklaszirt nevet onnan kapta, hogy olyan alacsony vízállásnál látható, amicalcaszállyos időszakban, azaz „Ínség Idején”fordul elő.

Az utóbbi években 2003 szeptemberében, illetve 2011 novemberében lehetett megfigyelni.

A városi sashérec

A Sas-hegy kopár kúpként kiemelkedő képződmény, országos természetvédelmi terület. A kettős csúcsú, 265 magas, mérszen szabadalt dolomittömeg nagyjából 200 millió éve keletkezett. Később, a földtörténeti harmadidőszak eocén korszakában, 50 millió éve a tektonikai mozgások következtében kiemelkedett az akkori tengerből és hévizes hatásra több helyen kovássalval itatódott át. A déli lejtőn nyílik néhány üreg, melyek az egykori hévforrásműködés következményei. Az így ellenállóbbá vált közetből az erőzítő kővetkeztében különleges formájú sziklaalakzatok alakultak ki. A legismertebb közülük a Medve- és a Beethoven-szikla. Szintén kőzetalkotó az oligocén időszakban, úgy 30 millió

éve keletkezett budai márga. Ezen közetkebe vájva működik az MTA szeizmológiai obszervatóriuma, mely a földrengések észlelésére és kutatására szakosodott intézmény. Az Őrmező, Gazdagrét és Kelenföld betonrengetegével évezredek zöld sziget tájtörténete évezredek múltat tükröz. A XVI.-XVII. században, a török megszállás alatt a hegyet Muhanneknek nevezték. A budai vár irányába tekintő hegyoldalon dervisiskolát is létesítettek. A hegy elnevezésére többféle magyarázat van. Az egyik szerint a XIX. század végén magyarosították Adler-bergről. Ez azzal a korabeli akarral függhetett össze, hogy változzon meg az gyakorlat, mely szerint a nyelvújítás korában még mindig német helynevek jellemzik Budát.

Cellerhegy

2335

Kis-Cellerhegy

168

Tiényi-fennsík

225

Sashegy

259

Egy misztikusabb elmélet azt mondja, hogy Buda 1686-os felszabadító ostromakor a hegyről a vár felé repülő sasok jeleztek a keresztény seregeknek a törökök felett várható győzelmet. Mások szerint az alakjából eredeztethető neve. Megint más verzió azt mondja, hogy miután a Mátyás király korában betelepült svábok Adelsbergnek, azaz Nemes-hegynek hívták, nyelvtorzulás utáni túkrőfordítás eredményezhette az elnevezést. A széttagolt hegyoldalakra a filoxéra-vészig nagy kiterjedésű szőlőültetvények húzódtak fel. Különlegessége volt az itteni, a rácsok által betelepített kadarkának, hogy a tokaji borokhoz hasonlóan aszúsodott. A szőlészet és borászat történeti nevezetessége az itt létesített „Venyigeiskola”, melyet 1834-ben hoztak létre. Az első villák a XIX. század negyvenes éveiben kezdték el megjelenni.

A déli-keleti határterületre laklanya települt, mellette gyakorlatozás céljából az első világháború idején lövészárkok rendszerét építették ki. A folytonos katonai tevékenység csak az 1970-es évek végén szűnt meg és jelentős természetpusztítás okozott. Az utóbbi időben

elkészült a terület teljes körű ökológiai felmérése, lokalizálták a tájidegen fajok előfordulását. A Sas-hegy menedéke, élő múzeuma Buda ősi élővilágának.

Nemrég megújult a látogatóközpont, és a tanösvény, az özönnövények eltávolítása is folytatódott. Ezek közül a legnagyobb gondot az orgona és a fekete fenyő okozza, melyet a talaj erőzítő megállítása érdekében telepítették. Árnycáiban viszont ritka növényfajok tűnnek el. Az orgona bujángázása a Saxlehner család jó szándékú, de tudományos ismeretek hiányában nagy kárt okozó telepítésének következménye. Mediterrán területtől hozták be, mert „megtetszett nekik”, azonban elvadult és elszaporodott az őshonos növények kárára. Disznóvénnyként virágzásakor a kert éke lehet, de természetvédelmi területre nem való. A déli hegyláb, az úgynevezett védőövezet tekintetében többféle elképzelés formálódik, melyben szerepel madárvárta, füveskert, szőlőültetvény, illetve gyümölcsösökert, ahol a régről honos barack, szilva, meggy, dió teremne.

A parkerdőben őshonos, szárazságtűrő, a sziklagyepi körülményekhez, a sekély talajhoz alkalmazkodni tudó fajok telepedhének meg. A Sas-hegy amennyire kicsi, annyira összetett élőhely. Ezt főleg az eltérő mikroklíma eredményezi.

Az egyik leggyakoribb élőhely típus a karsztbokorerdő. Ezt főleg galagonya, kökény, virágos köris és molyhos tölgy alkotja. A meredek déli oldalon jellemzően nyílt dolomit-sziklagyepet találunk. A növényzet csak foltokban, mozaikosan van jelen, így kilátszik az alapkőzet. Itt él a kereklevelű harangvirág, a szürke napvirág, illetve a sárga köviróza. Igazi ritkaság a magyar gurgolya és az István király-szegfű. Látványosak a májusban virágzó árvalányhaj fajok. Jelen van még a naprózsa, a mezei irringó és a korai kakukkfű. Ezek mind szárazságtűrő, melegkedvelő növények. Tavasszal a környéken apró nőszirmossal is találkozhatunk. Külön ki kell emelni az amúgy jelentéktelen kinézetű, de fokozottan védett csikófarkat. Ennek az az érdekessége, hogy itt csak porzós, a Gellért-hegyen pedig csak termős állomány él. A Sas-hegy Duna felé néző, keleti oldalát hűvösebb, kiegyenlített mikroklíma jellemzi. Ez a kárpáti bennszüött kövér daravirág élőhelye. A cserjék közül a budai berkenye éri itt jól magát. Az északi oldal különlegessége a fő gyepalkotó budai nyúl farkú. A szintén gyakori leánykőköröscsin április elején virágzik. A keleti, hűvösebb oldalon

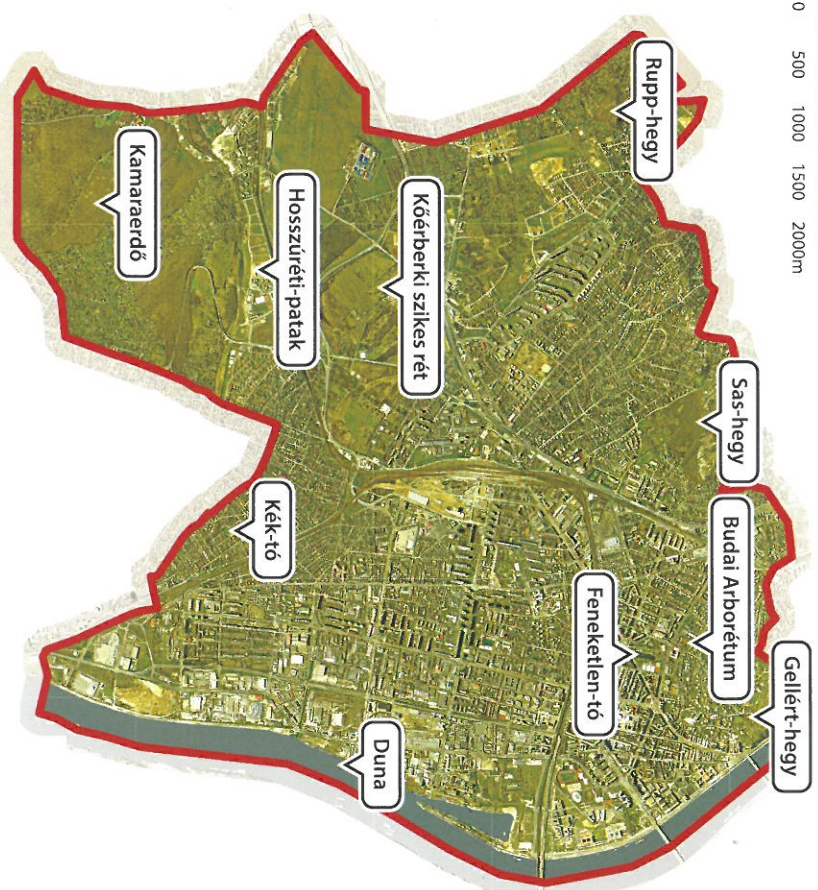
él egy fél centis, tehát aprónak mondható, de négy fekete pöttyvel díszített élénkpiros potrohával feltűnő keltő jászág, a bikapók. Az északi sziklagyepen gyakran láthatunk imádkozó sáskát. A hegycsúcon gyakori a kardoslepké és a fecsketarkú lepke. Ennek az az oka, hogy az előbbi hernyója a sajmegegyen, az utóbbié pedig a magyar gurgolyán él. Gyakori vendég még a nappali pávaszem és az atlantafalepke is.

A karsztbokorerdő jellegzetes hulló faja a zöld gyík. A természetvédelmi terület jelképül is szolgáló pannon gyík pedig a száraz sziklagyep lakója. A madarak közül a vörös vércse már szinte városi madárrá vált, de láthatunk itt egerész-ölyvet, és karvalyt is.

A XI. kerület térképe

0 500 1000 1500 2000m

Impresszum

A kiadvány Budapest Főváros XI. Kerület Újbuda Önkormányzata megbízásából készült.
1113 Budapest, Bocskai út 39-41.
www.ujbuda.hu

Felelős kiadó: dr. Hoffmann Tamás polgármester
Írta és szerkesztette: Czéze Zsolt
Fotók: Barócsi Sándor
Grafikai tervezés: Barócsi Sándor
A kiadványt készítette: Artwizard Kft.

www.ujbuda.hu

